

Охріменко А. Г.

*К.е.н., доцент кафедри
готельно-ресторанного бізнесу*

*Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

Опанасюк Н. А.

К.ю.н., доцент кафедри туризму

*Національного університету фізичного виховання і спорту України, м. Київ
Перший віце-президент ВГО - Туристична асоціація України*

ОВЕРТУРИЗМ ЯК ТРЕНД РОЗВИТКУ ДЕСТИНАЦІЙ

Виходячи з динамічного та масштабного розвитку туризму як загалом у світі, так і у окремих дестинаціях, проявляється тенденція їх перенасичення. Це явище є характерним упродовж тривалого часу для відомих світових туристичних центрів і має назву «overtourism» [2]. Overtourism перекладається з англійської як «перенасичення дестинацій», «перетуризм», «надтуризм» чи «туристична перенапруга» – перенасичення туризмом окремих популярних світових дестинацій. За даними Google Trends, вперше англomовний термін «overtourism» було вжито у 2006 р., а потім – у 2012 р. у контексті стурбованості негативними наслідками туристичної діяльності. Overtourism – феномен популярного місця призначення, що насичується туристами [3]. На думку К. Коенса, А. Постми та Б. Паппа (Koens, K., Postma, A., Papp, B., 2018), «overtourism» пропонується розуміти як «надмірний і негативний вплив туризму на приймаючі громади та/або середовище» [4, с. 2].

Вважаємо, що у світовому масштабі передумовами «перетуризму» є:

- 1) зростання «доступності» туризму (у фінансовому аспекті, наявності вільного часу, розширенні транспортного забезпечення тощо);
- 2) широка популяризація туризму;
- 3) зникнення меж між туризмом і повсякденною діяльністю;
- 4) відміна чи скорочення (лібералізація) візових бар'єрів;
- 5) інтеграційні процеси;
- 6) зниження або уникнення мовних перешкод;
- 6) поява нових форм туризму;
- 7) незбалансоване управління дестинаціями [2].

Отже, вважаємо, що «перенасичення DESTИНАЦІЙ» (перетуризм) передбачає неконтрольоване розширення туризму через надмірне зростання відвідувачів і створення значних сезонних пікових періодів в окремих DESTИНАЦІЯХ, що призводить до вимушених негативних змін у стилі, зменшенні доступу до зручностей, зростанні вартості життя для місцевого населення, посиленні впливу на комунікації й довкілля та порушення місцевої автентичності. Відповідно, перетуризм характеризується:

- значним зростанням питомої ваги туристів відносно місцевого населення;
- фізичним забрудненням території та зростанням відходів;
- змінами у візуальному сприйнятті DESTИНАЦІЇ (коли багато людей «заважають» реально пізнати той чи інший об'єкт);
- зростанням витрат місцевого населення, зокрема вартості життя (доступність житла; комунальних, побутових послуг, ритейл-послуг);
- зростанням ланцюга постачань, що призводить до спекуляцій;
- некерованою поведінкою туристів, зростанням негативних соціальних явищ у приймаючій DESTИНАЦІЇ (злочинність, наркоманія, проституція та ін.);
- зростанням кількості безхатьків та осіб, які просять милостиню;
- зменшенням унікальної атмосфери DESTИНАЦІЙ, неможливістю пізнання традицій, місцевого колориту, мови, менталітету;
- емігрування місцевого населення в інші регіони, країни.

У глобальному масштабі неприкриті ознаки перетуризму характерні для Барселони, Флоренції, Венеції, Дубровника, Парижа, Амстердама, Рейк'явіка, Кіото, Пальма-де-Майорки та інших міст. Так, М. Мартінс використовує термін «туризмофобія», як антитуристичні прояви, що можуть у майбутньому стати пріоритетними для багатьох регіонів [5, с. 3].

Для проведення порівняльних розрахунків (табл. 1) використовувалися дані країн-лідерів щодо прибуттів іноземних туристів і країн-сусідів України. За виключенням США, де на досить високому рівні розвинутий внутрішній туризм (що у даному аспекті не враховується) і діє жорстка візова політика,

отримані результати є досить показовими. У середньому в розглянутих країнах близько 90 іноземних туристів припадає на 1 км² площі країн та приблизно 1 : 1 припадає іноземних туристів до місцевих громадян. Україна, незважаючи на вищі позиції серед країн-сусідів за кількістю іноземних прибуттів, відповідно до розглянутих показників має дуже низькі результати. Із результатів розрахунків випливає наявність в Україні значного потенціалу для розвитку іноземного туризму – порівняно із зазначеними країнами на 1 км² площі країни припадає майже найменша (крім Румунії та Білорусі) кількість іноземних туристів – 24, коли у більшості країн ця цифра складає 90 осіб. Кількість іноземних туристів на 1000 місцевих жителів в Україні є теж майже найменшою серед означених країн – 336 осіб, при середньому значенні 920 осіб.

Отже, загалом в Україні, поки не спостерігаються явища «перетуризму», проте вони можуть виникати в окремі сезони та в окремих дестинаціях. Водночас, наприклад, з досліджень Г. Пліхти формується актуальна для Польщі проблема короткострокової оренди житла як прояв надмірного напливу туристів на ринок житла в історичному місті Кракові [6]. Подібна проблема в Україні стосується поки що Одеси та Львова.

Загалом, в Україні явище перетуризму в окремі періоди може бути характерним для Львова, Одеси, Умані, малих приморських і карпатських населених пунктів. Так, наприклад, за даними Державної прикордонної служби України [1] у період 9–11 вересня 2018 р. в Україну прибуло 28,0 тис., а впродовж 29 вересня – 1 жовтня 2019 р. - більше 31,0 тис. паломників-хасидів, метою подорожі яких є святкування єврейського Нового року Рош Гашана в місті Умань. Населення Умані складає 85,5 тис. осіб (2017 р.), отже на декілька днів населення міста зростає на 32,7%. Причому динаміка зростання кількості паломників-хасидів є досить значною (рис. 1).

Також явища перетуризму в Україні можуть мати певну специфіку через відсутність відповідної інфраструктури, облаштування, що призводить до перезавантаження природних ландшафтів, а також через незаконну забудову берегової лінії, лісових масивів; забруднення й засмічення природних

екосистем тощо. Особливо актуальними й небезпечними є проблеми поводження з відходами у туристичних центрах. Особливої уваги потребують проблеми нерегульованого мисливства та рибальства.

Рис. 1. Динаміка кількості прибуттів у короткостроковий період (3-5 днів) паломників-хасидів до міста Умані у 2000-2019 рр. [2]

Джерело: розроблено авторами

Під впливом «перетуризму» у світі формується рух на засадах сталого розвитку за відповідальний туризм, тобто створення кращих місць для проживання та кращих місць для відвідування. При цьому створення кращих місць для проживання має передувати створенню кращих місць для відвідування. Соціальні рухи за відповідальний туризм в Європі призвели до формування відповідних громадських організацій: Асамблеї добросусідських відносин для стійкого туризму, Мережі міст півдня Європи проти туризму.

У рамках сталого туризму актуальною сьогодні і у прогнозованому майбутньому є активізація діяльності щодо запобігання негативним явищам, пов'язаним із перетуризмом.

В основі розробки політики розвитку туризму також має бути врахування туристами принципів поваги до місцевого населення, довкілля. Туризм повинен стати частиною більш широкої системи управління дестинаціями, що має поєднувати транспортну систему, мобільність, збереження громадського простору, місцеву економіку, житлово-комунальне господарство. Цьому

сприятимуть комунікації в межах «влада – туристи – суб'єкти бізнесу – громадянське суспільство» [2].

Отже, підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що дієвими заходами із запобігання негативних проявів перетуризму, будуть наступні:

- 1) посилення фактору «обмеженості» приймаючої дестинації, запровадивши підвищену ставку місцевого туристичного збору в пікові сезони. Кошти, що будуть акумульовані від сплати такого збору, спрямовувати на вирішення інфраструктурних та екологічних проблем приймаючої дестинації;
- 2) проводити політику відкритості серед потенційних туристів щодо їх негативного впливу на приймаючу дестинацію під час подорожей, що проявляється у: фізичному забрудненні території та нагромадженні відходів; зростанні негативних соціальних явищ (злочинності, наркоманії, проституції та ін.); «розмиванні» унікальності дестинації; «розшаруванні» місцевого населення та примушуванні його до еміграції тощо.

Список використаних джерел:

1. Державна прикордонна служба України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/>
2. Охріменко А. Г., Опанасюк Н. А. Перенасичення дестинацій як сучасна тенденція розвитку туризму. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7511> (дата звернення: 27.12.2019). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.85
3. Collins Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.collinsdictionary.com>
4. Koens, K., Postma, A., Papp, B. Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context, *Sustainability*, 2018, 10, 43-84.
5. Martins, M. Tourism Planning and Tourismphobia: An Analysis of the Strategic Tourism Plan of Barcelona 2010-2015, *Journal of Tourism, Heritage & Services Marketing*, 2018, 4(1), 3-7.
6. Plichta, G. The problem of short-term rental as a manifestation of the overtourism effect on the housing market in the historical city of Krakow. *Świat Nieruchomości*, 2018, 106(4), 57-64.